

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Пономарьов Сергій Павлович

УДК 343.97

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ
І ОБОРОНИ УКРАЇНИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Дніпро – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий консультант –

доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України

Бандурка Олександр Маркович,

Харківський національний університет внутрішніх справ,
професор кафедри теорії та історії держави і права.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Стародубцев Андрій Андрійович,

Харківський національний університет ім. В. Каразіна,
професор кафедри адміністративного права;

доктор юридичних наук, доцент

Комзюк Володимир Трохимович,

Черкаський національний університет
ім. Богдана Хмельницького,
професор кафедри державно-правових дисциплін;

доктор юридичних наук, професор

Собакарь Андрій Олексійович,

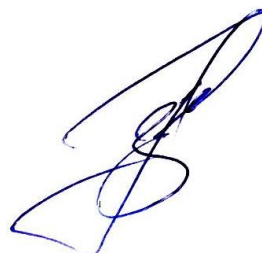
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри загальноправових дисциплін.

Захист відбудеться 27 грудня 2018 р. о 9-00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 в Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 49000, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у загальній бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26).

Автореферат розіслано 26 листопада 2018 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В.С. Березняк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Завдання забезпечення національної безпеки і оборони мають бути в діяльності держави позачерговими, оскільки від стану національної безпеки залежить саме існування держави. Національна безпека держави не може розглядатися як якесь ізольоване, відокремлене від суспільного життя явище. Якщо національну безпеку України розглядати як захищеність державного суверенітету, територіальну цілісність і недоторканість кордонів, забезпеченість і стабільність демократичного конституційного ладу, захист прав та свобод людини і громадянина, захист національних інтересів України, то стає зрозумілим, що такий стан убезпеченості суспільства і держави, кожної особистості може бути досягнутий в результаті спільних зусиль органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань і окремих громадян. Особливу загрозу національній безпеці України створює гібридна війна Російської Федерації проти України, яка ведеться в широких масштабах та посягає на військову, економічну, інформаційну, екологічну, ідеологічну та інші види безпеки України. З цією метою Президентом України був визначений курс на врегулювання конфлікту з Росією на основі принципів і норм міжнародного права шляхом застосування політико-дипломатичних засобів, але це не виключає необхідності удосконалювати діяльність сектору безпеки і оборони з метою забезпечення державного суверенітету і територіальної цілісності України та захисту прав і свобод людини й громадянина. Як і будь-який напрямок державної діяльності, забезпечення національної безпеки потребує наукових підходів та вироблення відповідних базових засад, на яких здійснюється та чи інша діяльність, в тому числі й у секторі безпеки і оборони. У рамках такої моделі розвитку Української держави є необхідність перегляду існуючих позицій щодо розуміння сутності, цілей, завдань та принципів адміністративно-правового забезпечення сектору безпеки та оборони в Україні.

Проблеми адміністративно-правового забезпечення сектору безпеки і оборони України досі не дістали належного висвітлення в науковій літературі. Разом із тим аналіз нормативно-правових актів у цій сфері показав, що значна кількість норм містять істотні недоліки та прогалини, є застарілими і не повною мірою відповідають сучасним реаліям.

Загальнотеоретичні та галузеві аспекти цієї проблематики розробляли такі вчені-правознавці, як: О.М. Бандурка, С.А. Буткевич, А.І. Берлач, О.І. Безпалова, І.Ю. Гармашов, Ю.М. Гуленко, М.Г. Гуцало, І.П. Голосніченко, В.М. Горшенєв, В.В. Верхогляд, О.В. Джафарова, Р.А. Калюжний, В.Г. Комзюк, О.В. Кузьменко, С.О. Кузніченко, В.П. Ліпкан, Р.В. Миронюк, В.Я. Настюк, О.В. Негодченко, А.В. Носач, В.І. Олефір, В.Ф. Опришко, Г.П. Пожидаєв, А.О. Собакарь, А.А. Стародубцев, В.В. Сокурєнко, В.А. Трофімцов, М.М. Тищенко, А.Є. Фоменко, С.О. Шатрава, О.С. Юнін та інші. Серед вчених, які займалися цією проблематикою з позиції кримінального права та кримінології, доцільно назвати таких: В.Ф. Антипенко, Л.В. Багрій-

Шахматов, В.П. Ємельянов, В.Н. Кубальський, О.М. Литвинов, С.М. Моханчук, М.В. Семикін та інші.

Дана проблематика в рамках науки адміністративного права до цього часу представлена в працях: В.В. Сокурєнка «Публічне адміністрування сферою оборони України» (2016 р.), В.А. Трофімцова «Адміністративно-правовий механізм протидії тероризму в Україні» (2018 р.), В.А. Ліпкана «Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки України» (2008 р.), Г.П. Пожидаєва «Адміністративно-правові засади протидії організованій транснаціональній злочинності» (2009 р.), Б.А. Ринажевського «Адміністративно-правове регулювання діяльності військової служби правопорядку у збройних силах України» (2010 р.), А.В. Носач «Адміністративно-правові форми діяльності служби безпеки України з протидії тероризму» (2017 р.). Наявні дослідження характеризують діяльність окремих суб'єктів, які забезпечують певні складові національної безпеки, не торкаючись питання комплексно, з урахуванням сучасної ситуації, що склалася в секторі безпеки і оборони. Наукові праці цих вчених, безумовно, мають важливу науково-практичну цінність, а рекомендації та висновки, викладені в них, стали для автора під час наукового пошуку добрим доробком. Проте у зазначеній сфері залишається ще низка дискусійних питань, насамперед у сфері адміністративно-правового забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони.

У нинішній час бракує комплексного наукового дослідження проблематики адміністративно-правового забезпечення сектору безпеки і оборони України в розрізі окремих його складових. Окреслене зумовлює потребу глибокого й усебічного дослідження адміністративно-правового забезпечення сектору безпеки та оборони України, теоретичних і практичних питань адміністративно-правових відносин, що виникають у зазначеній сфері, формування й обґрунтування наукових висновків і пропозицій, спрямованих на вдосконалення правового забезпечення сектору безпеки і оборони.

Таким чином, необхідність вироблення ефективного адміністративно-правового механізму організації та забезпечення сектору безпеки і оборони України в умовах сьогодення, недостатність теоретичного підґрунтя та недосконалість адміністративного законодавства у цій сфері, наявність законодавчих проблем обумовлюють актуальність комплексного дослідження сутності та особливостей обраної теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана в рамках реалізації законів України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», «Про національну безпеку України», указів Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»», «Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації», Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р. та відповідає Пріоритетним напрямкам наукових досліджень Харківського

національного університету внутрішніх справ на період 2016-2019 років, схваленим Вченою радою ХНУВС 23 лютого 2016 р. (протокол № 2), комплексним науково-дослідним темам Харківського національного університету внутрішніх справ: «Реалізація та удосконалення адміністративного законодавства України» (номер державної реєстрації 0113U008197), «Законотворча та законодавча діяльність в Україні» (номер державної реєстрації 0113U008189).

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України, практики його застосування та узагальнення основних положень існуючих наукових праць визначити сутність та особливості адміністративно-правового забезпечення сектору безпеки і оборони України, визначити коло публічно-правових відносин, які виникають в процесі цього регулювання, і на цій основі виробити відповідну наукову концепцію, а також пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення зазначених засад.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно вирішити такі основні задачі:

- визначити поняття, зміст та адміністративно-правові засади функціонування сектору безпеки і оборони України;
- охарактеризувати систему та структуру сектору безпеки і оборони України;
- з'ясувати співвідношення сектору безпеки і оборони України та національної безпеки України;
- обрати методологію та методи дослідження сектору безпеки і оборони України;
- окреслити принципи функціонування сектору безпеки і оборони;
- розкрити зміст адміністративно-правового статусу суб'єктів сектору безпеки і оборони України;
- з'ясувати поняття, систему та завдання адміністративно-правового регулювання сектору безпеки і оборони України;
- визначити адміністративно-правові акти центральних органів виконавчої влади щодо формування та реалізації державної політики у сфері сектору безпеки і оборони України;
- з'ясувати правову природу адміністративно-правових актів правоохоронних органів щодо забезпечення сфери сектору безпеки і оборони України;
- розглянути зміст та призначення адміністративно-правових актів органів місцевої виконавчої влади і органів місцевого самоврядування з питань забезпечення безпеки і оборони України;
- з'ясувати повноваження Верховної Ради України щодо забезпечення сектору безпеки і оборони України;
- обґрунтувати адміністративно-правовий статус Президента України як гаранта забезпечення безпеки і оборони України;
- розкрити окремі положення адміністративно-правового статусу Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади та органів місцевої виконавчої влади в системі безпеки і оборони України;

- проаналізувати повноваження органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань як суб'єктів забезпечення безпеки і оборони України;
- охарактеризувати адміністративно-правовий статус Служби безпеки України як центрального органу системи безпеки і оборони України;
- з'ясувати місце Міністерства оборони України в системі суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони України;
- визначити коло окремих правоохоронних органів, які мають повноваження щодо забезпечення сектору безпеки і оборони;
- окреслити шляхи реформування соціально-економічної та політичної системи України як стратегічного курсу на зміцнення безпеки і оборони держави;
- визначити завдання, стан реалізації, контроль та виконання Стратегії національної безпеки України як базового правового акта в адміністративно-правовому забезпеченні діяльності сектору безпеки і оборони;
- сформулювати напрямки адміністративно-правового забезпечення реформування правоохоронної системи держави;
- виявити деструктивні фактори у сфері безпеки і оборони та шляхи їх усунення адміністративно-правовими заходами;
- охарактеризувати парламентський та громадський контроль в секторі безпеки і оборони як чинники підвищення ефективності діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що формуються в процесі забезпечення національної безпеки України.

Предмет дослідження становить адміністративно-правове забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України.

Методи дослідження. Враховуючи мету дослідження, було обрано комплекс наукових методів та спеціальних прийомів наукового пізнання, що дало змогу всебічно підійти до розгляду поставлених в роботі завдань із урахуванням їх соціального змісту та юридичної природи. Так, *логіко-семантичний метод* надав можливість визначити та поглибити правову природу таких категорій, як: «сектор безпеки», «безпека», «національна безпека», «сектор оборони»; також визначено правовий статус суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 1.6). *Системний метод* використовувався під час визначення предмета, завдань та функцій нормативно-правового регулювання забезпечення сектору безпеки і оборони (підрозділ 2.1). *Метод класифікації та системно-функціональний метод* застосовано для визначення системи суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони України (розділи 3 та 4). *Порівняльно-правовий метод* використано для з'ясування співвідношення сектору безпеки і оборони України та національної безпеки України (підрозділ 1.3). *Аналіз і синтез* застосовувалися у ході визначення принципів функціонування сектору безпеки і оборони (підрозділ 1.5) та реформування соціально-економічної і політичної системи України як стратегічного курсу на зміцнення безпеки і оборони держави (розділ 5). *Структурно-логічний метод* допоміг з'ясувати окремі повноваження Верховної Ради України щодо забезпечення сектору безпеки і оборони України та Кабінету

Міністрів України (підрозділи 3.1, 3.3). *Системно-структурний метод* уможливив характеристику підходів до адміністративно-правових актів центральних органів виконавчої влади щодо формування та реалізації державної політики у сфері сектору безпеки і оборони України, актів правоохоронних органів щодо забезпечення сфери сектору безпеки і оборони України та адміністративно-правових актів органів місцевої виконавчої влади й органів місцевого самоврядування з питань забезпечення безпеки і оборони України (підрозділи 2.2-2.4). *Метод групування* допоміг з'ясувати адміністративно-правовий статус окремих суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони (підрозділи 3.2, 3.4, 4.1, 4.2, 4.3) та окреслити деструктивні фактори у сфері безпеки і оборони та шляхи їх усунення адміністративно-правовими заходами (підрозділ 5.4). *Індуктивний, дедуктивний, соціологічний, статистичний методи* застосовано для узагальнення та аналізу емпіричної інформації за тематикою дослідження (розділ 5). Вимоги формальної логіки щодо послідовності, визначеності, несуперечності і обґрунтованості суджень використано при формулюванні висновків і пропозицій відповідно до мети дослідження.

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації становлять наукові праці фахівців у галузі філософії, теорії управління, загальної теорії держави і права, адміністративного права та інших галузевих правових наук, у тому числі зарубіжних дослідників. Нормативною основою дослідження стали загальні та спеціальні нормативні джерела: Конституція України, чинні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, проекти нормативних актів, що визначають особливості адміністративно-правового забезпечення сектору безпеки і оборони України. У ході дисертаційного дослідження проаналізовано законодавство зарубіжних країн, досвід яких щодо забезпечення національної безпеки органами правопорядку може бути використаний в Україні. Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять узагальнення практичної діяльності Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України (довідки, статистичні матеріали, звіти за 2015-2017 рр.), досвід зарубіжних країн, довідкові видання, статистичні матеріали, а також власний досвід роботи в правоохоронній системі України.

Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що робота є одним з перших в українській правовій науці комплексним дослідженням сучасної проблеми визначення сутності, особливостей, адміністративно-правового забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України, тенденцій та напрямків удосконалення національної безпеки з урахуванням міжнародного досвіду, передусім держав-членів Європейського Союзу. Новизну дисертаційного дослідження відображають також теоретичні і прикладні положення й висновки, запропоновані здобувачем особисто. Найбільш значущі з них такі:

уперше:

– запропоновано методологічний підхід до формування сучасної наукової концепції про адміністративно-правові засади сектору безпеки і оборони як предмета адміністративно-правового регулювання, складову будь-якої державної політики та інституціональну складову забезпечення національної

безпеки, що передбачає наступність та логічний взаємозв'язок трьох складових наукового пошуку: 1) поняття та зміст сектору безпеки і оборони; 2) адміністративно-правове регулювання сектору безпеки і оборони; 3) інституціональний зміст сектору безпеки і оборони як складової забезпечення національної безпеки тощо;

– запропоновано сектор безпеки України визначити як сукупність державних органів та організацій, які покликані гарантувати безпеку особи, суспільства та держави. Відповідно до головних видів безпеки, які дістали поширення в Українській державі, слід розрізняти три основні елементи сектору безпеки: 1) *особиста безпека громадян*, громадський порядок тощо, які забезпечуються правоохоронними органами; 2) *національна безпека* – забезпечується спецслужбами; 3) *військова безпека* – забезпечується Воєнною організацією України;

– доведено, що відносини, пов'язані з державним регулюванням сектору безпеки і оборони, є предметом адміністративного права, оскільки виникають між суб'єктами публічної влади, регламентуються адміністративно-правими нормами і мають управлінський, правоохоронний та публічно-сервісний характер;

– доведено, що наявність єдиної мети та спільних загальних завдань функціонування суб'єктів адміністративно-правового забезпечення сектору безпеки і оборони обумовлює доцільність застосування системного підходу до їх виділення і подальшої систематизації, зважаючи на їх конкретні завдання та функції у межах загальних завдань і функцій забезпечення національної безпеки;

– виокремлено адміністративно-правові заходи усунення деструктивних факторів у системі сектору безпеки і оборони, які мають бути спрямовані на їх виявлення шляхом аналізу результатів діяльності, здійснення контролю, перевірок та оцінки стану суб'єктів безпеки і оборони, закріплення адміністративно-правового статусу суб'єктів безпеки і оборони (визначення кола повноважень, завдань, відповідальності та особливостей функціонування); визначення системи критеріїв та показників ефективності діяльності окремих суб'єктів сектору безпеки і оборони; встановлення адміністративно-правового механізму взаємодії і координації діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки; розробки адміністративно-правових забезпечувальних заходів (кадрових, організаційно-штатних, фінансових, матеріальних, інформаційних й інших), які зумовлюють виконання належним чином завдань сектору безпеки і оборони;

– сформульовано пропозиції та рекомендації щодо внесення змін до законів України «Про Національну безпеку України», «Про Службу безпеки України», а також необхідності систематизації всього нормативного матеріалу, що стосується питань забезпечення сектору безпеки і оборони;

удосконалено:

– визначення низки понять, які дозволяють скласти комплексну характеристику щодо адміністративно-правового забезпечення сектору безпеки і оборони України, зокрема: «сектор безпеки», «національна безпека», «адміністративно-правове регулювання сектору безпеки і оборони», «суб'єкти сектору безпеки і оборони» тощо;

– науковий підхід, що адміністративно-правові основи функціонування

сектору безпеки і оборони реалізуються як форма державної політики та реальних дій держави, спрямованих на забезпечення національної безпеки, визначення політичних, соціальних, правових та фінансово-економічних основ діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони. Адміністративно-правове регулювання діяльності сектору безпеки і оборони здійснюється за допомогою адміністративних заходів, передбачених законами України, указами Президента України, постановами і рішеннями Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами інших центральних органів виконавчої влади;

– характеристику та класифікацію завдань, що покладені на сектор безпеки і оборони, а саме забезпечення національної безпеки, у зв'язку з чим суб'єкти сектору безпеки і оборони наділені певними оборонними, правоохоронними, матеріально-забезпечувальними та інформаційними повноваженнями і ресурсами, правом створювати в межах закону нові і удосконалювати діючі інститути безпеки і оборони, розробляти механізми внутрішньої та зовнішньої взаємодії між суб'єктами сектору безпеки і оборони, запроваджувати механізм нагляду за діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони з метою недопущення порушення законності, формувати недержавну підсистему забезпечення окремих напрямів діяльності сектору безпеки і оборони, залучити за згодою до забезпечення національної безпеки об'єднання громадян і окремих громадян;

– класифікацію принципів функціонування сектору безпеки і оборони України: 1) загальні принципи, які визначають засади формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки; 2) базові, які визначені Законом України «Про Службу безпеки України»; 3) принципи, які визначені окремими нормативними актами щодо забезпечення сектору безпеки і оборони;

дістало подальшого розвитку:

– розуміння адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони, які поділені на чотири групи залежно від нормативно-визначеного переліку повноважень у зазначеній сфері;

– поняття принципів забезпечення сектору безпеки і оборони, які доцільно доповнити також принципами наукової організації праці, принципом соціальної спрямованості, компетентності й системності, поєднання колегіальності й єдиноначальності, принципом централізованості. Сектор безпеки і оборони потребує єдиного централізованого керівництва. Централізованість полягає у такій властивості системи безпеки і оборони, за якої вона управляється з єдиного центру, коли всі її елементи користуються заздалегідь встановленими правами і повноваженнями. В окремих структурах централізованість здійснює керівник, в підсистемі – міністр, голова державної служби, в Україні – державний апарат на чолі з главою держави – Президентом;

– характеристика адміністративно-правового статусу основних суб'єктів адміністративно-правового забезпечення сектору безпеки і оборони, який характеризується такими особливостями: 1) наявність чітко окресленого обсягу компетенції; 2) належність до суб'єктів публічного управління; наявність цілісної структури із визначеним колом повноважень в цій сфері; 3) певний територіальний масштаб діяльності; 4) наділення правом застосовувати певний

правовий інструментарій щодо обмеження прав і свобод громадян з метою забезпечення національної безпеки;

– розуміння механізму адміністративно-правового забезпечення сектору безпеки і оборони – це комплекс взаємопов'язаних і взаємодіючих один з одним елементів, існування яких є необхідною умовою ефективного виконання правоохоронної функції щодо забезпечення національної безпеки. У зв'язку з цим механізм адміністративно-правового забезпечення сектору безпеки і оборони досліджено з точки зору таких базових елементів, як: 1) мета, завдання та напрямки реалізації; 2) суб'єкти реалізації; 3) основні загрози національній безпеці, що очікуються; 4) правовий інструментарій, необхідний для забезпечення національної безпеки; 5) принципи забезпечення національної безпеки;

– узагальнення основних заходів, що мають бути покладені у покращення адміністративно-правового забезпечення сектору безпеки і оборони та посилювати демократичний цивільний контроль, сприяючи створенню необхідних умов суспільству для: 1) забезпечення дозволеної законом відкритості та підзвітності сектору безпеки і оборони, суб'єкта забезпечення національної безпеки України; 2) участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері національної безпеки; 3) запровадження дієвого механізму контролю громадськості за діяльністю спеціальних об'єктів сектору безпеки і оборони, зокрема Збройних Сил України, розвідувальних і контррозвідувальних органів; 4) контролю та участі громадськості в реалізації регіональних програм забезпечення публічної безпеки і порядку, боротьби із злочинністю територіальної оборони, антитерористичної діяльності, правового виховання населення, протидії корупції; 5) розвитку благодійної і волонтерської діяльності в інтересах забезпечення національної безпеки України (збирання коштів на потреби сектору безпеки і оборони, діяльності добровільних батальйонів, допомога військовим, благоустрій переселенців і біженців із зони антитерористичної операції тощо). У зв'язку з цим Закон України «Про волонтерську діяльність» необхідно удосконалювати, враховуючи нові напрями діяльності громадських об'єднань.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес, зокрема основні положення та висновки дисертації можуть бути використані у:

– науковій діяльності – для подальших розробок та поглиблення існуючих уявлень про сутність та правову природу публічно-правових відносин, які виникають у процесі адміністративно-правового забезпечення сектору безпеки і оборони, можуть бути основою для подальших наукових досліджень з відповідної проблематики (акт впровадження Кримінологічної асоціації України від 24.09.2018 № 48);

– законодавчій діяльності – висновки та пропозиції, що містяться в дисертації, можуть бути використані під час розробки змін і доповнень до нормативних актів, що регулюють питання адміністративно-правового забезпечення сектору безпеки і оборони (довідка Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України

від 17.09.2018 № 04-18/12-1644);

– практичній діяльності – використання одержаних результатів дозволить покращити практичну діяльність суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони (довідка Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 28.09.2018);

– освітній діяльності – положення й висновки дисертації знайшли застосування при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна діяльність поліції», «Судові та правоохоронні органи», а також при підготовці лекцій і навчальних посібників з цих дисципліни (акт впровадження в навчальний процес Харківського національного університету внутрішніх справ від 11.05.2018).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Військово-патріотичне виховання молоді: досвід та перспективи» (м. Харків, 2015 р.), «Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції» (м. Харків, 2015 р.), «Теоретичні аспекти організації досудового розслідування» (м. Харків, 2015 р.), «Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції» (м. Харків, 2016 р.), «Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми» (м. Харків, 2017 р.), «Науково-практична конференція до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку у Харкові» (м. Харків, 2017 р.), «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави» (м. Харків, 2017 р.), «Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МСВ України» (м. Харків, 2018 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладені в тридцяти одній науковій праці, з яких – одноосібна монографія, дев'ятнадцять наукових статей, опублікованих у наукових фахових юридичних виданнях України, чотири статті – у наукових виданнях інших держав, сім тез доповідей і повідомлень на конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із основної частини (вступу, п'яти розділів, що містять двадцять два підрозділи, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 511 сторінок, з яких 426 сторінок основного тексту. Список використаних джерел налічує 526 найменувань і займає 49 сторінок. Додатки розміщено на 13-и сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються її зв'язок з науковими програмами, планами та темами, мета й задачі, об'єкт і предмет, методи дослідження, окреслюються наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, наводяться відомості про апробацію результатів дослідження та публікації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження сектору безпеки і оборони як об'єкта адміністративно-правового регулювання» складається з шести підрозділів, у яких досліджено поняття, зміст та адміністративно-правові засади функціонування сектору безпеки і оборони України, сформульовано його систему та структуру, здійснено співвідношення сектору безпеки і оборони України та національної безпеки України, визначено методологію та методи дослідження сектору безпеки і оборони України, окреслено принципи його функціонування, розкрито адміністративно-правовий статус суб'єктів сектору безпеки і оборони України.

Підрозділ 1.1 «Поняття, зміст та адміністративно-правові засади функціонування сектору безпеки і оборони України» присвячено аналізу наукових підходів щодо сутності категорії «сектор безпеки і оборони» та необхідності визначення правової природи відносин, які виникають у процесі його функціонування. З цією метою з'ясовано поняття, зміст та адміністративно-правові засади функціонування сектору безпеки і оборони.

Доведено, що адміністративно-правові основи функціонування сектору безпеки і оборони реалізуються як форма державної політики та реальних дій держави, спрямованих на забезпечення національної безпеки, визначення політичних, соціальних, правових та фінансово-економічних основ діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони. Адміністративно-правове регулювання діяльності сектору безпеки і оборони здійснюється за допомогою адміністративних заходів, передбачених законами України, указами Президента України, постановами і рішеннями Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами інших центральних органів виконавчої влади.

Окрему увагу приділено визначенню загального поняття «безпека». Так, загальне поняття безпеки полягає: у відсутності неприпустимого ризику, пов'язаного із можливістю заподіяння будь-якої шкоди життю, здоров'ю та майну громадян, навколишньому природному середовищу, а також у реалізації комплексу заходів; у використанні людських і матеріальних ресурсів, які призначені для запобігання такій шкоді; у захищеності населення, об'єктів довкілля, суспільного і державного майна від небезпеки при надзвичайних ситуаціях; у безпечній експлуатації обладнання, споруд, механізмів, що усуває можливість створення загроз для життя, здоров'я та інтересів людини, навколишнього середовища та об'єктів господарювання.

Це дало змогу підійти комплексно до визначення сутності та особливостей адміністративно-правових засад функціонування сектору безпеки і оборони. Особлива увага приділена визначенню кола публічно-правових відносин, які виникають у процесі організації та функціонування сектору безпеки і оборони, що дозволило визначити їх особливості.

У підрозділі 1.2 «Система та структура сектору безпеки і оборони України» досліджуються загальнотеоретичні засади категорій «система» та «структура сектору безпеки і оборони», на основі яких запропоновано поняття «система сектору безпеки і оборони» та його структура. Акцентовано, що до базових ознак категорії «структура сектору безпеки і оборони» слід віднести:

1) суб'єктів сектору безпеки і оборони; 2) нормативно-правові акти, які регламентують їх діяльність щодо виконання покладених на них завдань; 3) правові інструменти, які останні можуть застосовувати з метою забезпечення національної безпеки; 4) правові зв'язки тощо.

Наголошується, що організація й управління сектором безпеки і оборони здійснюються на основі єдності системи і службової ієрархії та підпорядкованості. Суспільні відносини, що виникають у сфері безпеки і оборони держави, регулюються, перш за все, адміністративним правом. Норми адміністративного права встановлюють і закріплюють порядок формування (створення, реорганізацію, ліквідацію) суб'єктів сектору безпеки і оборони, наділення їх повноваженнями, закріплення компетенції, розподіл функціональних обов'язків посадових осіб.

Доведено, що сектор безпеки і оборони країни становить собою комплексне багатовимірне соціально-суспільне і державне утворення, яке складається з різних елементів, взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою. Сектор безпеки і оборони характеризується цілісністю, стабільністю та системним управлінням.

У підрозділі 1.3 «Співвідношення сектору безпеки і оборони України та національної безпеки України» аналізується зміст категорій «національна безпека», «сектор безпеки» та «сектор оборони», що дало змогу сформулювати власне авторське уявлення про співвідношення зазначених явищ. Так, «національна безпека» є категорією ширшою та потребує свого інституціонального забезпечення, яке реалізується шляхом створення сектору безпеки і оборони, оскільки забезпечує хоча і головний напрямок останньої, але не єдиний.

Доведено, що зв'язки в системі сектору безпеки і оборони характеризуються спеціальним напрямом, силою впливу й імперативним характером, вони забезпечують виконання, організацію діяльності і збереження структури і цілісних властивостей системи. Зв'язкам у системі сектору безпеки і оборони притаманні ієрархічність, підпорядкованість, поєднання єдиноначальності і колегіальності, персональна відповідальність, чітке розмежування функціональних обов'язків, висока дисциплінованість.

Наголошується, що стан системи сектору безпеки і оборони визначається як можливість виконувати надані функції в конкретний момент часу, підготовленість системи до реагування на зміни ситуації, вплив об'єктивних і суб'єктивних факторів. Зазначено, що стан системи сектору безпеки і оборони в 2014 році наочно показав її неготовність ефективно протидіяти тимчасовій окупації Криму і агресії Російської Федерації на Сході України, виявив необхідність радикального реформування Воєнної організації, системи правоохоронних органів, органів державного управління.

У роботі акцентується, що з метою забезпечення національної безпеки України необхідно створити дієву та ефективну систему суб'єктів сектору безпеки і оборони, систематизувати нормативно-правовий масив та визначити правовий інструментарій, необхідний для виконання поставлених завдань, а

також визначити внутрішні зв'язки суб'єктів сектору безпеки і оборони з державними та недержавними інституціями громадянського суспільства тощо.

У підрозділі 1.4 «*Методологія та методи дослідження адміністративно-правових засад сектору безпеки і оборони України*» досліджено закономірності функціонування такої складної системи, як сектор безпеки і оборони України, яке є неможливим без використання певної сукупності методів, тобто відповідної методології, виходячи з того, що методологія об'єднує, інтегрує, вибудовує певну структуру і схему самого дослідження і ставить цілі та визначає методи дослідження, завдяки яким таких цілей можна досягти. Було доведено, що методологія дослідження адміністративно-правових норм діяльності сектору безпеки і оборони України дозволяє визначити способи здобуття наукових знань про стан сектору безпеки і оборони, провести дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів сектору безпеки і оборони, забезпечити всебічність інформації щодо адміністративно-правового регулювання функціонування системи сектору безпеки і оборони, розглянути перспективи реформування сектору безпеки і оборони, розробити шляхи подолання деструктивних явищ у сфері безпеки і оборони адміністративно-правовими заходами. Наголошується, що використані методи дослідження адміністративно-правових засад не вичерпують різноманітних підходів до їх пізнання і не можуть бути повністю охарактеризовані, оскільки проблематика адміністративно-правових засад сектору безпеки і оборони є такою складною і комплексною, що потребує застосування й інших методів, які в дослідженні хоч і не називалися, але використовувалися.

У підрозділі 1.5 «*Принципи функціонування сектору безпеки і оборони*» уточнено зміст загального поняття «принципи», досліджено підходи до виділення принципів національної безпеки в цілому та принципів функціонування сектору безпеки і оборони зокрема, сформульовано власне бачення системи базових положень, якими мають керуватись суб'єкти сектору безпеки і оборони при здійсненні відповідної діяльності.

Розглянуто систему та зміст принципів функціонування сектору безпеки і оборони, виділено й розкрито сутність їх окремих видів. Доведено, що принципи сектору безпеки і оборони впливають з потреб суб'єкта та об'єкта діяльності сектору безпеки і оборони, узагальнюють практику, набувають форм наукового знання, за допомогою яких реалізуються ці потреби на основі підвищення ефективності його потенціалу, більш досконалої організації відносин суб'єкта і об'єкта з середовищем на основі наукової організації діяльності. До системи принципів функціонування сектору безпеки і оборони пропонується віднести принципи, які: 1) закріплені Законом України «Про національну безпеку України»; 2) закріплені Законом України «Про оборону України»; 3) характеризують діяльність окремих правоохоронних органів та визначені в нормативно-правових актах, які регламентують їх діяльність; 4) визначають саме специфіку сектору безпеки і оборони. Означені рівні принципів є тісно пов'язаними між собою, здійснюють взаємний вплив один на одного, що в сукупності дає можливість більш ефективно реалізовувати державну політику

щодо забезпечення національної безпеки.

Зроблено висновок, що з метою упорядкування функціонування сектору безпеки і оборони доцільно внести зміни до Закону України «Про національну безпеку України» в частині закріплення базових принципів організації і функціонування останніх.

У підрозділі 1.6 «Адміністративно-правовий статус суб'єктів сектору безпеки і оборони України» з'ясовано основні підходи до розуміння поняття адміністративно-правового статусу суб'єктів сектору безпеки і оборони та запропоновано визначення терміна «адміністративно-правовий статус суб'єкта сектору безпеки і оборони». Обґрунтовано такі елементи адміністративно-правового статусу суб'єкта сектору безпеки і оборони України, як: 1) мета створення, завдання, функції, які покладаються на останні з метою забезпечення національної безпеки; 2) лінійно-функціональна та організаційна структура відповідних суб'єктів та система взаємозв'язку між ними; 3) компетенція та повноваження щодо забезпечення національної безпеки; 4) гарантії діяльності відповідних суб'єктів. Доведено, що саме наявність адміністративної правосуб'єктності у відповідних органів свідчить про передумову виникнення у них адміністративно-правового статусу. Досліджено адміністративно-правовий статус основних суб'єктів зазначеної діяльності, який характеризується такими особливостями: наявність чітко окресленого обсягу компетенції щодо забезпечення національної безпеки; належність у більшості випадків до системи органів, які створюються державою або делегують повноваження останньої відповідним суб'єктам; наявність структурних підрозділів, посади в яких обіймають особи, які є особливим видом державних службовців та мають специфічний адміністративно-правовий статус; певний обсяг повноважень імперативного характеру та територіальний масштаб діяльності.

Обґрунтовано, що з метою упорядкування норм чинного законодавства та створення єдиної системи сектору безпеки і оборони, а також з метою оптимізації їх діяльності доцільно привести у відповідність до Закону України «Про національну безпеку України» підзаконні нормативно-правові акти, які регламентують діяльність окремих суб'єктів, що входять до сектору безпеки і оборони.

Розділ 2 «Адміністративно-правове регулювання сектору безпеки і оборони України» присвячено з'ясуванню поняття, системи та завдань правового регулювання сектору безпеки і оборони України, визначенню адміністративно-правових актів центральних органів виконавчої влади щодо формування та реалізації державної політики у сфері сектору безпеки і оборони України, з'ясуванню правової природи адміністративно-правових актів правоохоронних органів щодо забезпечення сфери сектору безпеки і оборони України, визначенню адміністративно-правових актів органів місцевої виконавчої влади і органів місцевого самоврядування з питань забезпечення безпеки і оборони України.

Підрозділ 2.1 «Поняття, система та завдання правового регулювання сектору безпеки і оборони України» розпочато з аналізу поняття, системи та

завдань правового регулювання сектору безпеки і оборони та визначення напрямів його подальшого розвитку. Наголошено, що удосконалення нормативно-правового забезпечення функціонування сектору безпеки і оборони з урахуванням європейських стандартів ускладнюється застарілими підходами до забезпечення національної безпеки та підходами щодо визначення принципів організації і діяльності відповідних суб'єктів. Окрему увагу приділено аналізу нормативно-правових актів, які регламентують діяльність відповідних суб'єктів, що мають повноваження у сфері забезпечення національної безпеки, шляхом виокремлення та аналізу груп нормативно-правових актів залежно від юридичної сили останніх.

Сформульовано систему правового регулювання сектору безпеки і оборони України, які були згруповані та проаналізовані залежно від суб'єкта їх видання. Доведено, що вся сукупність нормативно-правових актів, регулюючих діяльність сектору безпеки і оборони, як й окремі закони, узагальнює функціонування певних напрямків забезпечення безпеки і оборони, регулює діяльність як цілісних систем, так і підсистем у тій чи іншій сфері безпеки і оборони. Такими є закони України «Про Збройні Сили України», «Про Службу безпеки України», «Про Національну поліцію», «Про Національну гвардію», «Про Державну прикордонну службу», «Про Державне бюро розслідувань» та інші.

У підрозділі 2.2 «Адміністративно-правові акти центральних органів виконавчої влади щодо формування та реалізації державної політики у сфері сектору безпеки і оборони України» проаналізовано існуючі в літературі визначення категорій «адміністративно-правові акти», що дозволило сформулювати авторське визначення категорії «адміністративно-правові акти центральних органів виконавчої влади щодо формування та реалізації державної політики у сфері сектору безпеки і оборони України». Особливість цієї групи нормативно-правових актів у сфері безпеки та оборони полягає у тому, що такі акти конкретизують та деталізують законодавчі норми щодо нейтралізації реальних та потенційних загроз у сфері національної безпеки України.

Особливу увагу в підрозділі приділено аналізу правового регулювання державної політики у сфері безпеки і оборони та адміністративно-правової діяльності суб'єктів безпеки і оборони, яке здійснюється на основі різних нормативно-правових актів: Конституції України, законів, правових актів Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, міжнародних договорів тощо. Доведено, що всі законодавчі акти з питань правового регулювання забезпечення національної безпеки мають відповідати Конституції України, а всі інші прийняті Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади мають бути в межах чинного законодавства і спрямовані на виконання законів. У підрозділі особлива увага приділяється міжнародним нормативно-правовим актам та угодам. Обґрунтовується, що Україна тісно співпрацює з міжнародними організаціями, які мають відношення до забезпечення безпеки і оборони. Міжнародні організації відіграють важливу роль у керівництві та реформуванні сфери

безпеки. Вони надають інформацію та консультації; підвищують поінформованість з питань безпеки; фінансують навчання, програми та проекти з багатьох важливих питань, таких як технічні навички, керівництво сектором безпеки, нагляд, розбудова доброчесності. Міжнародні організації також відіграють провідну роль у процесі нормотворчості, забезпеченні підзвітності та верховенства права. Крім того, вони забезпечують канал зв'язку між урядами та суспільством, а також між різними країнами, іншими міжнародними органами та діячами, що займаються керівництвом та реформуванням сфери безпеки.

У підрозділі 2.3 «Адміністративно-правові акти правоохоронних органів щодо забезпечення сфери сектору безпеки і оборони України» з'ясовано сутність та зміст відомчої нормотворчості, на основі чого запропоновано поняття та визначено характеристики адміністративно-правових актів правоохоронних органів щодо забезпечення сфери сектору безпеки і оборони України. Доведено, що завдяки відомчим адміністративним нормативно-правовим актам, які ухвалюються уповноваженими суб'єктами забезпечення безпеки та охорони держави, забезпечується безперервний процес функціонування органів і підрозділів, що входять до їх структури, забезпечується застосування оптимальних форм і методів управлінської діяльності всередині зазначених суб'єктів, раціональне використання відповідних сил і засобів. Відомчі адміністративні нормативно-правові акти охоплюють широке коло суспільних відносин, які виникають у ході забезпечення національної безпеки держави відповідними суб'єктами, визначають єдність та узгодженість дій органів і підрозділів, особливості взаємодії та основні етапи діяльності. Особливу увагу приділено принципам відомчої правотворчості, що дало змогу сформулювати їх перелік та запропонувати доповнити останній з метою здійснення якісного адміністративного нормотворення у правоохоронних органах.

У підрозділі 2.4 «Адміністративно-правові акти органів місцевої виконавчої влади і органів місцевого самоврядування з питань забезпечення безпеки і оборони України» з метою з'ясування кола цих актів та питань, з яких останні приймаються, було здійснено аналіз змісту повноважень зазначених органів щодо забезпечення національної безпеки України. Сформульовано напрямки та повноваження зазначених органів щодо прийняття адміністративно-правових актів у сфері безпеки і оборони, стрижнем яких є: 1) плани заходів; 2) регіональні стратегії розвитку; 3) плани заходів з реалізації регіональних стратегій розвитку; 4) інвестиційні програми (проекти), спрямовані на розвиток певного регіону, що також має вплив на обороноздатність та забезпечення національної безпеки.

Обґрунтовано, що значну роль в організації та функціонуванні сектору безпеки і оборони мають індивідуальні адміністративні акти органів місцевого самоврядування, оскільки останніми вирішуються організаційні та матеріально-технічні питання, які прямо впливають на ефективність функціонування сектору безпеки і оборони.

Розділ 3 «Організація діяльності загальних суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони України» містить чотири підрозділи, в яких з'ясовуються повноваження Верховної Ради України щодо забезпечення сектору

безпеки і оборони України, обґрунтовується адміністративно-правовий статус Президента України як гаранта забезпечення безпеки і оборони України, розкриваються окремі положення адміністративно-правового статусу Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади та органів місцевої виконавчої влади в системі безпеки і оборони України, з'ясовується роль органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань як суб'єктів забезпечення безпеки і оборони України.

У підрозділі 3.1 «Повноваження Верховної Ради України щодо забезпечення сектору безпеки і оборони України» визначено, що суб'єктів, сектору безпеки і оборони умовно можна поділити на тих, які беруть участь у формуванні, і тих, що здійснюють реалізацію державної політики щодо забезпечення національної безпеки. Обґрунтовується позиція, що необхідно розрізняти суб'єктів загального забезпечення безпеки і оборони, якими є Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, і суб'єктів спеціального, галузевого забезпечення безпеки і оборони, якими є Міністерство оборони України, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, інші міністерства і державні служби, основні повноваження яких полягають у забезпеченні національної безпеки України, наприклад Служба зовнішньої розвідки України. Одним із напрямів забезпечення національної безпеки є протидія корупції, яка у Стратегії національної безпеки визначена як загроза національній безпеці.

Особливу увагу в роботі приділено з'ясуванню кола функцій Верховної Ради України в частині забезпечення національної безпеки, а саме: а) розгляд і вирішення питань державного і суспільного життя, що потребують врегулювання законами України; б) прийняття законів України; в) здійснення установчих, контрольних, координаційних і міжнародних функцій, передбачених Конституцією України. Пріоритетною функцією Верховної Ради України вважається законодавча, яка загалом становить собою передбачений Конституцією напрям діяльності Верховної Ради України та полягає у прийнятті законів, внесенні до них змін, визнанні їх такими, що втратили юридичну силу (скасуванні) або в призупиненні їх дії. Особливу увагу в роботі приділено повноваженням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, оскільки людина, її права та свободи є об'єктом національної безпеки.

У підрозділі 3.2 «Адміністративно-правовий статус Президента України як гаранта забезпечення безпеки і оборони України» наголошується, що основний Закон Української держави не відносить главу держави до жодної гілки влади, тому роль інституту президентства в системі влади може бути з'ясована шляхом аналізу його правового статусу. На підставі повноважень Президента України, визначених у Законі України «Про основи національної безпеки» було зроблено висновок, що останній наділений адміністративною правосуб'єктністю в частині загального керівництва забезпечення національної безпеки, а відповідно має адміністративно-правовий статус.

Акцентується на особливостях адміністративно-правового статусу Президента України як суб'єкта забезпечення безпеки і оборони, серед яких

доцільно виділити такі: 1) наявність адміністративної правосуб'єктності у зазначеній сфері; 2) можливість його рішенням бути предметом оскарження в порядку адміністративного судочинства; 3) наділення адміністративною компетенцією в частині створення та роботи координаційних органів з питань забезпечення національної безпеки України.

Особливу увагу приділено дослідженню основних функцій Ради національної безпеки і оборони, які були об'єднані у певні класифікаційні групи: 1) нормотворча функція, яка полягає в розробці проєктів нормативно-правових актів, які стосуються питань забезпечення національної безпеки; 2) функція взаємодії та координації суб'єктів сектору безпеки і оборони з іншими державними та недержавними інституціями з метою виконання завдань у сфері національної безпеки; 3) функція контролю, яка полягає в постійному моніторингу виконання завдань у сфері забезпечення національної безпеки суб'єктами сектору безпеки і оборони; 4) інформаційно-аналітична функція, що включає збір та обробку інформації щодо стану виконання завдань у сфері забезпечення сектору безпеки і оборони.

Наголошено, що з огляду на досвід інших країн щодо розробки та впровадження політики національної безпеки бажано більш чітко визначити на законодавчому рівні компетенцію РНБО України, обмеживши її функцією координації та дорадчо-консультативними функціями щодо вказаної політики. Функції контролю за діяльністю органів державної влади (а не тільки виконавчої) передбачено лише в умовах воєнного і надзвичайного стану. Водночас на законодавчому рівні має бути детально врегульовано процедуру контрасигнації актів Президента України щодо введення в дію рішень РНБО України.

У підрозділі 3.3 *«Окремі положення адміністративно-правового статусу Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади та органів місцевої виконавчої влади в системі безпеки і оборони України»* проаналізовано норми чинного законодавства, а також правозастосовну практику, що дало змогу дійти висновку про наділення значними повноваженнями в системі безпеки і оборони України Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади та інших органів виконавчої влади, що робить їх також суб'єктами забезпечення національної безпеки України.

Доведено, що Кабінет Міністрів України, здійснюючи загальне управління галузевими органами управління національною безпекою, входить до макросистеми органів управління національною безпекою. Саме тому можна вважати, що Уряд становить собою міжгалузевий суб'єкт державного управління національною безпекою.

Особливу увагу було присвячено центральним органам виконавчої влади, які наділені повноваженнями у сфері забезпечення національної безпеки. При цьому наголошено, що кількості та переліку центральних органів виконавчої влади України законодавчо не закріплено, що є характерним для більшості демократичних країн. Адже об'єктивно існуючі завдання держави, що визначають її функції, вирішальним чином впливають на організаційну

структуру центральних органів виконавчої влади, яка, відповідно до функціональних трансформацій, є змінною.

Виокремлено і проаналізовано повноваження центральних та територіальних органів виконавчої влади щодо забезпечення національної безпеки.

У підрозділі 3.4 «*Органи місцевого самоврядування та громадські об'єднання як суб'єкти забезпечення безпеки і оборони України*» досліджено роль і місце органів місцевого самоврядування та громадських інституцій як суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони.

Підтримано позицію, що органи місцевого самоврядування як суб'єкти забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони наділені комплексом повноважень у сфері забезпечення безпеки і оборони. Доведено, що місцеве самоврядування виконує встановлені законом повноваження в різних сферах безпеки, які є складовими національної безпеки України. Зокрема, органи місцевого самоврядування реалізують на території обслуговування питання екологічної, економічної, транспортної безпеки, забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії злочинності, захисту прав і свобод людини та громадянина, додержання законності оборонної роботи.

Зроблено висновок, що громадські об'єднання є значною і рушійною силою у процесі забезпечення національної безпеки. Виокремлено та проаналізовано повноваження громадських об'єднань у зазначеній сфері, що дало змогу запропонувати цікаві пропозиції до чинного законодавства в частині делегування останнім повноважень при забезпеченні національної безпеки.

Розділ 4 «Організація діяльності спеціальних суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони України» містить три підрозділи, присвячені дослідженню адміністративно-правового статусу Служби безпеки України як центрального органу системи безпеки і оборони України, з'ясуванню місця Міністерства оборони України в системі суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони України, кола окремих правоохоронних органів, які мають повноваження щодо забезпечення сектору безпеки і оборони.

У підрозділі 4.1 «*Адміністративно-правовий статус Служби безпеки України як центрального органу системи безпеки і оборони України*» визначено поняття та структуру адміністративно-правового статусу Служби безпеки України та його основні елементи. Доведено, що організаційно-правову діяльність Служби безпеки як суб'єкта забезпечення безпеки і оборони України можна згрупувати за такими напрямками: 1) запобігання всім видам правопорушень, які посягають на національну безпеку; 2) протидія злочинам, які посягають на державний суверенітет та конституційний лад України; 3) моніторинг стану дотримання національної безпеки та виявлення ризиків для останньої; 4) інформаційно-аналітичний напрямок, спрямований на збір, обробку та облік інформації, що містить дані, які можуть створити загрозу національній безпеці України.

Виокремлено та досліджено такі групи адміністративних повноважень Служби безпеки України, як: 1) нормотворчі управлінські повноваження,

пов'язані з організацією діяльності відповідної служби; 2) дозвільні повноваження (надання дозвільних документів на ті види господарської діяльності, які несуть загрозу національній безпеці); 3) повноваження щодо запобігання правопорушенням, у тому числі пов'язаним із корупцією; 4) контрольно-наглядові та моніторингові повноваження. Запропоновано зміни до чинного законодавства в частині оновлення чинного Закону України «Про службу безпеки України».

У підрозділі 4.2 «Міністерство оборони України в системі суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони України» проаналізовано існуючі в науковій літературі визначення та підходи до Міністерства оборони України як суб'єкта сектору безпеки і оборони.

Наголошено, що адміністративно-правовий статус Міністерства оборони України як суб'єкта забезпечення сектору безпеки і оборони України проявляється через функції, яким притаманні спільні ознаки всіх таких суб'єктів, а саме: 1) їх діяльність врегульовано законом України; 2) вони наділені владними повноваженнями і використовують їх в міру необхідності; 3) здійснюють нормативно-правове регулювання процесу управлінського впливу на об'єкти; 4) їх діяльність носить безперервний оперативний характер; 5) їх структура побудована на службовій ієрархії, підпорядкованості одних елементів іншим; діяльність суб'єктів сектору безпеки здійснюється професійним апаратом, спеціально підготовленим для виконання функції забезпечення безпеки і оборони; 6) функціонування суб'єктів здійснюється за певними напрямками, визначеними законами в певних галузях забезпечення безпеки і оборони (охорона правопорядку, розвідка, контррозвідка, оборона території, боротьба з злочинністю тощо); 7) конкретні завдання суб'єктів безпеки і оборони реалізуються через виконання низки функцій створеними спеціально для цього структурними підрозділами.

З'ясовано коло повноважень Міністерства оборони України в системі суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони України та надано їх характеристику.

У підрозділі 4.3 «Окремі правоохоронні органи, які мають повноваження щодо забезпечення сектору безпеки і оборони» визначено коло таких суб'єктів та проаналізовано їх повноваження. Визначено особливості їх діяльності як суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони, які впливають із призначення та мети, що стало підставою їх створення.

Підтримується позиція, що до системи суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони України, згідно із законодавством, входить й прокуратура України. Доводиться, що на прокуратуру покладається ряд обов'язків, які безпосередньо свідчать, що останні є суб'єктом сектору безпеки і оборони України, оскільки спрямовані на захист життєво важливих інтересів як суспільства, так і окремого громадянина. У роботі визначається публічно-правовий статус органів прокуратури та його структурні елементи. Особливу увагу приділено взаємодії органів прокуратури з іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони у процесі забезпечення національної безпеки України.

Наголошено, що для підвищення ефективності діяльності прокуратури як суб'єкта забезпечення національної безпеки доцільно було б на законодавчому рівні виключити не характерні для процесуального керівництва елементи нагляду, залишивши єдину функцію прокуратури у кримінальному провадженні на досудовій стадії процесуального керівництва розслідуванням; привести структуру органів прокуратури у відповідність до основних функцій, забезпечивши єдність процесу реалізації кожної функції, зокрема уникнення дублювань та перетинань одних і тих самих функцій та завдань у різних структурних підрозділах; ліквідувати в органах прокуратури вищого рівня функцію зовнішнього контролю і перерозподілити людські та фінансові ресурси з метою підсилення ланки місцевих прокуратур; передбачити у Кримінальному кодексі України обов'язкову участь захисника у випадку застосування спрощеної процедури оцінки доказів, передбаченої ч. 3 ст. 349 КПК України.

Розділ 5 «Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України» містить п'ять підрозділів, які присвячені окресленню шляхів реформування соціально-економічної та політичної системи України як стратегічного курсу на зміцнення безпеки і оборони держави, аналізу Стратегії національної безпеки України, формулюванню адміністративно-правового забезпечення реформування правоохоронної системи держави, визначенню деструктивних факторів у сфері безпеки і оборони та шляхів їх усунення адміністративно-правовими заходами, характеристиці парламентського та громадського контролю в секторі безпеки і оборони.

У підрозділі 5.1 *«Реформування соціально-економічної та політичної системи України як стратегічний курс на зміцнення безпеки і оборони держави»* наголошується, що реформування соціально-економічної та політичної систем України безпосередньо вплине на ефективність забезпечення безпеки і оборони України, тому, безумовно, таке реформування можна розглядати як стратегічний курс на зміцнення безпеки і оборони держави.

Доведено, що потребує врегулювання питання кримінальної відповідальності юридичних осіб, запровадження якої було передбачено численними актами міжнародного права, у тому числі Кримінальною конвенцією про боротьбу з корупцією, Конвенцією Ради Європи про запобігання тероризму, Міжнародною конвенцією про боротьбу з фінансуванням тероризму тощо, на виконання яких Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» № 314-VII від 23.05.2013 Кримінальний кодекс України доповнено Розділом XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». Виокремлення кримінального проступку в Україні надасть змогу вирішити проблему визнання суб'єктом кримінальної відповідальності не лише фізичної, але й юридичної особи. Для цього слід переглянути усталений підхід до форм кримінальної відповідальності та запровадити ще одну форму такої відповідальності – кримінальне стягнення, призначення якого не вимагає дотримання жорстких правил, а здійснюється за пом'якшеною порівняно з

призначенням покарання процедурою.

У підрозділі 5.2 «*Стратегія національної безпеки України: завдання, реалізація, контроль виконання*» наголошується, що в цілому стратегія відображає найважливіше завдання, головний напрям розвитку, основний вид діяльності, сферу діяльності вищого керівництва держави, політичної партії як практичну діяльність з реалізації загальнодержавних програм і планів.

Доведено, що Стратегія національної безпеки України має передбачати забезпечення національної безпеки в зовнішньополітичній сфері, військовій, економічній, енергетичній та екологічній безпеці, кібербезпеці, безпеці інформаційних ресурсів й інфраструктури. Обґрунтовується позиція, що Стратегія є певним правовим інструментарієм, який визначає перспективні вектори руху щодо виконання завдань із забезпечення національної безпеки та формулює поточні і стратегічні плани дій суб'єктів сектору безпеки і оборони щодо виявлення та оцінки ризиків загроз останній.

У підрозділі 5.3 «*Адміністративно-правове забезпечення реформування правоохоронної системи держави*» детально розглянуто напрями та зміст реформ сектору безпеки і оборони України, які ґрунтуються на стратегічному курсі європейської інтеграції, взаємодії і співпраці з країнами – членами НАТО. Наголошується, що зміст цього курсу передбачає розвиток взаємовигідного співробітництва з європейськими безпековими структурами на двосторонній та багатосторонній основі. Така мета потребує нового якісного підходу до реформування сектору безпеки і оборони, впровадження демократичного цивільного контролю, дотримання демократичних стандартів, підвищення рівня адміністрування у сфері безпеки і оборони, використання стандартів доброчесності і прозорості.

Обґрунтовується позиція, що реформи соціально-економічного і політико-ідеологічного характеру мають бути спрямовані на розв'язання соціальних потреб і реальної дійсності, що обумовлює необхідність спеціального механізму державного примусу в інтересах забезпечення національної безпеки. Такий механізм адміністративно-правового регулювання має становити систему політичних відносин, політичних і державних установ, державних силових структур, зобов'язаних Конституцією України гарантувати публічну безпеку як складову національної безпеки.

У підрозділі 5.4 «*Деструктивні фактори у сфері безпеки і оборони та шляхи їх усунення адміністративно-правовими заходами*» наголошується, що деструктивні фактори мають чітко виражений негативний вплив, гальмують, стримують розвиток сектору безпеки і оборони. До таких факторів слід віднести: 1) невизначеність кола суб'єктів, які названі в нормативно-правових актах суб'єктами сектору безпеки і оборони, що порушує стан відповідальності за виконання функцій забезпечення безпеки і оборони держави, породжує дублювання і нездорову конкуренцію; 2) дублювання, паралелізм у повноваженнях суб'єктів сектору безпеки і оборони; 3) факт того, що функцію забезпечення правопорядку взяли на себе самочинно і кілька громадських організацій та політичних партій, які можуть проводити різні несумісні з законом акції: блокування установ, пікетування, обшуки, перевірки, затримання,

втручання в роботу судових органів, органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, дозволяючи собі мати зброю та засоби спеціального призначення; 4) не передбачені законодавством сили безпеки, зокрема силові структури політичних партій, громадських організацій, приватні охоронні структури, «тітушки», «активісти», «бойовики», у т.ч. і сепаратистського спрямування в неконтрольованих Україною територіях Луганської і Донецької областей, самозвані правоохоронні та правозахисні об'єднання громадян, що вже діють на території України, а їх діяльність теж необхідно вводити у правове поле або забороняти; 5) необхідність конкретно визначити компетенцію і повноваження кожного суб'єкта сектору безпеки і оборони, усунути невизначеність їх місця в системі сектору безпеки і оборони тощо.

У підрозділі 5.5 «Парламентський та громадський контроль в секторі безпеки і оборони» досліджується правова природа цих видів контролю, дається їх визначення, мета запровадження та особливості здійснення. Звертається увага, що нагляд за сектором безпеки і оборони забезпечують внутрішні та зовнішні механізми. Внутрішні – це спеціальні інститути, створені у суб'єктах чи при суб'єктах сектору безпеки (громадські ради, наглядові ради, ради громадського контролю тощо), зовнішні – інститути зовнішнього контролю, уповноважені на широкий контроль за діяльністю сектору безпеки і оборони (парламентські комітети, служби, незалежні служби омбудсменів, органи аудиту, спеціальні органи нагляду, громадянське суспільство).

Наголошено, що демократичний цивільний контроль має сприяти створенню необхідних умов суспільству для: 1) забезпечення дозволеної законом відкритості та підзвітності сектору безпеки і оборони як суб'єкта забезпечення національної безпеки України; 2) участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері національної безпеки; 3) запровадження дієвого механізму контролю громадськості за діяльністю спеціальних об'єктів сектору безпеки і оборони, зокрема Збройних Сил України, розвідувальних і контррозвідувальних органів; 4) контролю та участі громадськості в реалізації регіональних програм забезпечення публічної безпеки і порядку, боротьби зі злочинністю територіальної оборони, антитерористичної діяльності, протидії корупції, правового виховання населення; 5) розвитку благодійної і волонтерської діяльності в інтересах забезпечення національної безпеки України (збирання коштів на потреби сектору безпеки і оборони, добровільних батальйонів, допомога військовим, благоустрій переселенців і біженців із зони антитерористичної операції тощо). У зв'язку з цим Закон України «Про волонтерську діяльність» необхідно удосконалювати, враховуючи нові напрями діяльності громадських об'єднань.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що виявляється у визначенні змісту та особливостей адміністративно-правового забезпечення сектору безпеки і оборони України, тенденцій та напрямків їх удосконалення з урахуванням міжнародного досвіду, передусім держав-членів

ЄС. У результаті проведеного дослідження сформульовано й обґрунтовано низку нових концептуальних положень та висновків, а також пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення чинного законодавства та практичної діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони України.

1. Запропоновано авторське поняття адміністративно-правових засад функціонування сектору безпеки і оборони України, що дало змогу дати визначення адміністративно-правових відносин у зазначеній сфері. Доведено, що адміністративно-правові відносини, що виникають у процесі організації та функціонування сектору безпеки і оборони, характеризуються обов'язковістю учасників таких відносин, чітким визначенням функцій суб'єктів і об'єктів відносин, їх обумовленістю правовими нормами, здійсненням у сфері державного управління національною безпекою, виникненням у процесі повсякденної діяльності, а також ієрархічністю, визначеною нормами адміністративного права. Адміністративно-правовим відносинам у сфері сектору безпеки і оборони притаманні державно-владні повноваження, вони виникають з волі суб'єкта або об'єкта і згода іншої сторони не є обов'язковою умовою для їх виникнення.

2. Охарактеризовано систему та структуру сектору безпеки і оборони України, що дало змогу дійти висновку: зв'язки в системі сектору безпеки і оборони характеризуються спеціальним напрямом, силою впливу й імперативним характером, вони забезпечують виконання, організацію діяльності і збереження структури і цілісних властивостей системи. Зв'язкам у системі сектору безпеки і оборони притаманні ієрархічність, підпорядкованість, поєднання єдиноначальності і колегіальності, персональна відповідальність, чітке розмежування функціональних обов'язків, висока дисциплінованість.

3. З'ясовано співвідношення сектору безпеки і оборони України та національної безпеки України, що дало змогу обґрунтувати позицію: сектор безпеки і оборони становить собою систему уповноважених державних органів, органів місцевого самоврядування і громадських організацій, які, у свою чергу, мають свою системну побудову і структуру, тобто виступають підсистемами загальної системи безпеки і оборони держави. Кожна система і підсистема має свою організаційну побудову, і в цьому відношенні поняття «система» і поняття «організація» доповнюють одне одного, залишаючись самостійними.

4. З'ясовано, що обрана методологія та методи дослідження сектору безпеки і оборони України дали змогу довести, що система сектору безпеки і оборони є: соціальною, оскільки включає в себе організовані людські спільноти, організовані і поєднані певною діяльністю соціальні групи; штучною, тобто створеною для реалізації цілей суспільства; відкритою, з наявністю розгалужених зв'язків із навколишнім середовищем і залежністю від нього; здійснює обмін інформацією, ресурсами, вступає в контакти з іншими партнерами. Водночас окремі підсистеми системи сектору безпеки і оборони є значною мірою закритими в силу своїх функціональних обов'язків, зокрема це: Державна служба охорони, Служба зовнішньої розвідки, Служба безпеки України, Міністерство оборони України. Система безпеки і оборони є програмно-цільовою, оскільки реалізує певні програми діяльності з вирішення

соціальних проблем загальнодержавного, регіонального та іншого характеру.

5. Охарактеризовано систему та зміст принципів функціонування сектору безпеки і оборони, зокрема це принципи, які: 1) закріплені Законом України «Про національну безпеку України»; 2) закріплені Законом України «Про оборону України»; 3) характеризують діяльність окремих правоохоронних органів та визначені в нормативно-правових актах, які регламентують їх діяльність; 4) визначають саме специфіку сектору безпеки і оборони.

6. Наголошується, що адміністративно-правовий статус суб'єкта сектору безпеки і оборони, будучи різновидом галузевого правового статусу, визначає його місце в конкретній галузі права. Адміністративно-правовий статус суб'єкта сектору безпеки і оборони є спеціальним статусом, який ідентифікує відповідного суб'єкта права в системі правовідносин у сфері забезпечення національної безпеки в конкретний час з конкретними повноваженнями, завданнями і відповідальністю. Адміністративно-правовий статус суб'єкта сектору безпеки і оборони – це регламентований адміністративно-правовими нормами стан елементів суб'єкта (органів, підрозділів, особистості), який визначається через мету їх створення (забезпечення безпеки і оборони), обґрунтовується завданнями та функціями цих елементів, забезпечується сукупністю прав (повноважень), обов'язків і завдань та відповідальності суб'єкта безпеки і оборони. Адміністративно-правовий статус суб'єкта безпеки і оборони характеризується такими основними елементами, як компетенція і повноваження, мета його створення, завдання і цілі, функції і принципи діяльності, відповідальність, правові та соціальні гарантії діяльності.

7. Доведено, що адміністративно-правове регулювання сектору безпеки і оборони України є систематизована сукупність нормативного масиву різної юридичної сили, що регулює публічно-правові відносини щодо організації та функціонування сектору безпеки і оборони, яка спрямована на захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

8. Визначено коло адміністративно-правових актів центральних органів виконавчої влади щодо формування та реалізації державної політики у сфері сектору безпеки і оборони України. Обґрунтовується позиція, що всі законодавчі акти з питань правового регулювання забезпечення національної безпеки мають відповідати Конституції України, а всі інші, прийняті Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади, – мають бути в межах чинного законодавства і спрямовані на виконання законів. З'ясуванням міжнародних нормативно-правових актів та угод обґрунтовується, що Україна тісно співпрацює з міжнародними організаціями, які мають відношення до забезпечення безпеки і оборони. Міжнародні організації відіграють важливу роль у керівництві та реформуванні сфері безпеки.

9. Визначено, що підзаконні нормативно-правові акти правоохоронних органів щодо забезпечення сфери сектору безпеки і оборони України – це результат нормотворчої діяльності компетентних органів держави (їх посадових

осіб). Такі акти зазвичай розвивають чи деталізують окремі положення законів. Доведено, що для якісного здійснення відомчої нормотворчості у сфері національної безпеки держави важливим є дотримання принципів такої діяльності, тобто тієї сукупності правил та закономірностей, що визначають основні вимоги до процедури розробки і прийняття відомчих нормативно-правових актів, витікають з принципів нормативно-правового регулювання суспільних відносин, які виникають під час діяльності уповноважених суб'єктів щодо реалізації національної безпеки держави. Зазначені принципи характеризують специфіку відомчої нормотворчості у сфері реалізації національної безпеки держави, визначають ключові вимоги до проектів відомчих нормативно-правових актів, процедури їх розробки і прийняття. Так, до принципів нормотворчої діяльності у сфері реалізації національної безпеки держави слід відносити: 1) принцип законності відомчої нормотворчості (проекти відомчих нормативно-правових актів повинні розроблятися з урахуванням вимог законів та підзаконних нормативно-правових актів вищих органів державної влади); 2) принцип обґрунтованості (рішення про доцільність розробки конкретного відомчого нормативно-правового акта має бути належним чином обґрунтованим); 3) принцип планування та прогнозування (під час відомчої нормотворчості необхідно чітко сформулювати цілі, які мають бути досягнуті у результаті прийняття конкретного відомчого нормативно-правового акта; визначити найбільш ефективні шляхи досягнення поставлених цілей; визначити поточні та перспективні завдання, які мають бути поставлені перед конкретними суб'єктами реалізації правоохоронної функції держави); 4) принцип науковості (наукова обґрунтованість нормотворчої діяльності є особливо актуальною, адже ненауковість нормативно-правових актів тягне за собою їх неефективність і нестабільність).

10. Розглянуто зміст та призначення адміністративно-правових актів органів місцевої виконавчої влади й органів місцевого самоврядування з питань забезпечення безпеки і оборони України. Сформульовано напрямки та повноваження органів місцевого самоврядування щодо прийняття адміністративно-правових актів у сфері безпеки і оборони, стрижнем яких є: 1) плани заходів; 2) регіональні стратегії розвитку; 3) плани заходів з реалізації регіональних стратегій розвитку; 4) інвестиційні програми (проекти), спрямовані на розвиток певного регіону, що також має вплив на обороноздатність та забезпечення національної безпеки.

11. Визначено систему суб'єктів загального забезпечення безпеки і оборони, якими є Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, і суб'єктів спеціального, галузевого забезпечення безпеки і оборони, якими є Міністерство оборони України, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, інші міністерства і державні служби, основні повноваження яких полягають у забезпеченні національної безпеки України, наприклад Служба зовнішньої розвідки України. Одним із напрямів забезпечення національної безпеки є протидія корупції, яку у Стратегії національної безпеки визначено як загрозу національній безпеці. Верховна Рада

України виконує такі функції: а) розглядає і вирішує питання державного і суспільного життя, що потребують врегулювання законами України; б) приймає закони України; в) здійснює установчі, контрольні, координаційні і міжнародні функції, передбачені Конституцією України.

12. Доведено наявність адміністративно-правового статусу Президента України як гаранта забезпечення безпеки і оборони України, що дало змогу визначити його поняття та особливості. До основних функцій Ради національної безпеки і оборони, що є консультативним органом при Президентові України, віднесено: 1) нормотворчу функцію, яка полягає у розробці проектів нормативно-правових актів, що стосуються питань забезпечення національної безпеки; 2) функцію взаємодії та координації суб'єктів сектору безпеки і оборони з іншими державними та недержавними інституціями з метою виконання завдань у сфері національної безпеки; 3) функцію контролю, яка полягає в постійному моніторингу виконання завдань у сфері забезпечення національної безпеки суб'єктами сектору безпеки і оборони; 4) інформаційно-аналітичну функцію, що включає збір та обробку інформації щодо стану виконання завдань у сфері забезпечення сектору безпеки і оборони.

13. Обґрунтовано, що Кабінет Міністрів України є суб'єктом сектору безпеки і оборони, оскільки наділений колом повноважень у зазначеній сфері, а саме це: 1) нормотворчі повноваження, які спрямовані на формування та реалізацію державної політики щодо забезпечення національної безпеки; 2) установчі повноваження, зміст яких полягає в можливості створення державних інституцій, діяльність яких спрямована на забезпечення національної безпеки (створення оборонно-промислових підприємств); 3) дозвільні повноваження, які спрямовані на надання дозвільних документів іншим суб'єктам сектору безпеки і оборони України на дії, що становлять значну небезпеку; 4) контрольні повноваження щодо стану дотримання управлінської дисципліни деякими суб'єктами сектору безпеки і оборони.

14. Наголошено, що місцеве самоврядування виконує встановлені законом повноваження в різних сферах безпеки, які є складовими національної безпеки України. Зокрема, органи місцевого самоврядування реалізують території обслуговування питаннями екологічної, економічної, транспортної безпеки, забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії злочинності, захисту прав і свобод людини і громадянина, додержання законності оборонної роботи.

15. Охарактеризовано адміністративно-правовий статус Служби безпеки України як центрального органу системи безпеки і оборони України, що дало змогу виокремити такі групи адміністративних повноважень останньої: 1) нормотворчі управлінські повноваження, пов'язані організацією діяльності відповідної служби; 2) дозвільні повноваження (надання дозвільних документів на ті види господарської діяльності, які несуть загрозу національній безпеці); 3) повноваження щодо запобігання правопорушенням, у тому числі пов'язаним з корупцією; 4) контрольні-наглядові та моніторингові повноваження. Запропоновано зміни до законодавства в частині оновлення чинного Закону України «Про службу безпеки України».

16. З'ясовано місце Міністерства оборони України в системі суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони України. Доведено, що Міністерство оборони України є основним суб'єктом сектору оборони, оскільки наділено для цього відповідним колом управлінських повноважень щодо організації та координації діяльності відповідними структурами, які входять до його складу. З метою виконання покладених завдань у сфері національної безпеки Міністерство оборони України наділено адміністративними повноваженнями та відповідним правовим інструментарієм, а саме: 1) оборонне планування; 2) формування кадрово-військової політики; 3) формування матеріально-технічного забезпечення, в тому числі військово-технічним оснащенням; 4) координація діяльності всіх підпорядкованих суб'єктів; 5) нормотворча діяльність щодо формування воєнної політики держави тощо.

17. Визначено коло окремих правоохоронних органів, які мають повноваження щодо забезпечення сектору безпеки і оборони. Одним із основних суб'єктів названо органи прокуратури, оскільки на прокуратуру покладається ряд обов'язків, які безпосередньо свідчать, що остання є суб'єктом сектору безпеки і оборони України, а її діяльність спрямована на захист життєво важливих інтересів як суспільства, так і окремого громадянина. Визначено публічно-правовий статус органів прокуратури та його структурні елементи.

18. Окреслено шляхи реформування соціально-економічної та політичної системи України як стратегічного курсу на зміцнення безпеки і оборони держави, що дало змогу сформулювати такі перспективні напрями: 1) чітке окреслення повноважень усіх суб'єктів сектору безпеки і оборони з метою усунення дублювання останніх між собою та виключення можливості виникнення компетенційних спорів; 2) визначення оптимальної штатної чисельності суб'єктів сектору безпеки і оборони з урахуванням стану забезпечення національної безпеки та можливих ризиків і загроз останній, щоб попереджати останні на стадії виявлення; 3) створення нової системи матеріального, технічного та ресурсного забезпечення працівників сектору безпеки і оборони з урахуванням європейських стандартів та мотиваційної складової; 4) подальший розвиток міжнародного співробітництва у сфері безпеки і оборони, що надасть можливість налагодити тісні зв'язки з іншими державами та підтримувати дружні стосунки, а також обмінюватися досвідом та перспективними напрацюваннями в зазначеній сфері; 5) внесення змін до Конституції України, а саме включити розділ «Національна безпека України», який би закріплював в тому числі і правоохоронну систему, правоохоронну діяльність та правоохоронну службу, визначивши правоохоронну систему України складовою національної безпеки держави; 6) розроблення та прийняти Закону України «Про правоохоронну службу в Україні», який би закріплював визначення правоохоронних органів, правоохоронної діяльності, правоохоронної функції тощо та закріплював би основні ознаки, функції, завдання правоохоронних органів в Україні.

19. Визначено завдання, стан реалізації, контроль та виконання Стратегії національної безпеки України як базового правового акта в адміністративно-

правовому забезпеченні діяльності сектору безпеки і оборони. Обґрунтовується позиція, що Стратегія є певним правовим інструментарієм, який визначає перспективні вектори руху щодо виконання завдань із забезпечення національної безпеки та формулює поточні і стратегічні плани дій суб'єктів сектору безпеки і оборони щодо виявлення та оцінки ризиків загроз останній.

20. Сформульовано напрямки адміністративно-правового забезпечення реформування правоохоронної системи держави, а саме: 1) систематизація нормативного масиву з питань організації та функціонування сектору безпеки і оборони; 2) вироблення нової воєнної кадрової політики; 3) посилення взаємодії та координації суб'єктів сектору безпеки і оборони; 4) формування єдиної державної політики у сфері безпеки і оборони із закріпленням дієвих правових інструментів її забезпечення.

21. Виявлено деструктивні фактори у сфері безпеки і оборони та окреслено шляхи їх усунення адміністративно-правовими заходами.

22. Охарактеризовано парламентський та громадський контроль у секторі безпеки і оборони. Доведено, що демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони є однією з найважливіших функцій державного управління та суспільного впливу на стан безпеки і оборони країни. За об'єктами, суб'єктами і сферами та методами реалізації такий контроль поділяється на державний, відомчий, позавідомчий, виробничий, документальний, громадський. Демократичний цивільний контроль над діяльністю сектору безпеки і оборони охоплює тією чи іншою мірою всі види контролю, у тому числі і найвищий – парламентський.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Монографія:

1. Пономарьов С.П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України: монографія. Х.: Майдан, 2018. 470 с.

Статті у наукових, зокрема електронних, фахових виданнях України:

2. Пономарьов С.П. Поняття та зміст громадського порядку: проблеми охорони. *Право.ua*. 2015. № 2. С. 54-57.

3. Пономарьов С.П. Поняття та сутність сектору безпеки і оборони. *Право.ua*. 2015. № 3. С. 69-72.

4. Пономарьов С.П. Правоохоронна діяльність в системі завдань Служби безпеки України. *Наше право*. 2015. № 4. С. 51-53.

5. Пономарьов С.П. Адміністративно-правові повноваження Президента України як суб'єкта забезпечення національної безпеки і оборони. *Право.ua*.

2017. № 1. С. 34-40.

6. Пономарьов С.П. Поняття та зміст публічної безпеки в системі сектору безпеки і оборони. *Право.ua*. 2017. № 2. С. 111-114.

7. Пономарьов С.П. Шляхи та напрямки ефективного реформування сектору безпеки в Україні. *Право.ua*. 2015. № 4. С. 26-29.

8. Пономарьов С.П. Виклики та загрози національній безпеці України в сучасних умовах та в перспективі. *Європейські перспективи*. 2017. № 2. С. 85-90.

9. Пономарьов С.П. Повноваження Верховної Ради України як суб'єкта забезпечення безпеки і оборони України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4 (79). С. 242-250.

10. Пономарьов С.П. Служба безпеки України в секторі безпеки і оборони України. *Право і безпека*. 2017. № 4 (67). С. 127-131.

11. Пономарьов С.П. Методологія та методи дослідження адміністративно-правових засад сектору безпеки і оборони України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Випуск 43. Т. 4. С. 184-189.

12. Пономарьов С.П. Деструктивні фактори в сфері безпеки і оборони та шляхи їх усунення адміністративно-правовими заходами. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 6. Том 4. С. 101-106.

13. Пономарьов С.П. Український парламент у системі сектору безпеки й оборони. *Європейські перспективи*. 2018. № 1 С. 39-41.

14. Пономарьов С.П. Удосконалення сектору безпеки і оборони в сфері обороноздатності України. *Наше право*. 2018. № 1. С. 60-64.

15. Пономарьов С.П. Компетенція і повноваження Кабінету Міністрів України в системі сектору безпеки і оборони держави. *Право.ua*. 2018. № 1. С. 35-42.

16. Пономарьов С.П. Органи місцевого самоврядування як суб'єкти забезпечення безпеки і оборони України. *Вісник Кримінологічної Асоціації*. 2018. № 1 (18). С. 174-182.

17. Пономарьов С.П. Основні напрямки діяльності держави у сфері забезпечення безпеки та оборони України. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2018. № 2. С. 109-114. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2018_2_15.pdf. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1288922>.

18. Пономарьов С.П. Внутрішня та зовнішня безпека держави: шляхи забезпечення. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2018. № 2 (82). С. 169-176.

19. Пономарьов С.П. Безпека держави як основа діяльності Національної поліції України. *Вісник Кримінологічної Асоціації*. 2018. № 2 (19). С. 195-209.

20. Пономарьов С.П. Загальна характеристика адміністративно-правового статусу суб'єктів сектору безпеки і оборони. *Наукові записки. Серія: Право / редкол.: Є.Ю. Соболь, В.Г. Гриценко, О.В. Батанов та ін. Вип. 5. Кропивницький: ТОВ «Полімед-Сервіс», 2018. С. 67-71.*

*Статті у наукових періодичних виданнях інших держав з напрямку,
з якого підготовлено дисертацію:*

21. Пономарев С.П. Административно-правовое обеспечение деятельности сектора безопасности и обороны согласно полномочий Конституционного суда Украины, органов правосудия и прокуратуры. *Научно-методический журнал «Право и Политика»*. 2017. № 2. С. 54-59.

22. Пономарев С.П. Терроризм как один из самых опасных видов преступлений. *Верховенство права*. 2018. № 1. С. 126-130.

23. Пономарьов С.П. Особенности и направления реформирования сектора безопасности и обороны Украины. *Власть и общество (история, теория, практика)*. 2018. № 2 (46). С. 106-113.

24. Пономарьов С.П. Забезпечення інформаційної безпеки як невід'ємна складова діяльності сектору безпеки та оборони України. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. № 3 (21). С. 120-126.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

25. Пономарьов С.П. Роль органів Служби безпеки України у протидії насильницьким злочинам. *Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 22 травня 2015 р.). Х.: ХНУВС, 2015. С. 129-130.

26. Пономарьов С.П. Про актуальність наукових досліджень в сфері сектору безпеки України. *Теоретичні аспекти організації досудового розслідування*: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конференції (м. Харків, 4 грудня 2015 р.). Х.: ХНУВС, 2015. С. 268-271.

27. Пономарьов С.П. Правозахисні організації в системі захисту прав людини і протидії корупції. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції*: матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 15 квітня 2016 р.). Х.: ХНУВС, 2016. С. 127-131.

28. Пономарьов С.П. Публічна безпеки в системі сектору безпеки і оборони України. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 27 жовтня 2017 р.). Х.: ХНУВС, 2017. С. 173-178.

29. Пономарьов С.П. Сектор безпеки України: поняття, ознаки, зміст. *Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917-2017 рр.)*: зб. наук. статей і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 лист. 2017 р.). Х.: ХНУВС, 2017. С. 236-238.

30. Пономарьов С.П. Шляхи покращення обороноздатності України. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 01 груд. 2017 р.). Х.: ХНУВС, 2017. С. 296-299.

31. Пономарьов С.П. Забезпечення громадського порядку як основа національної безпеки України. *Психологічні та педагогічні проблеми*

професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МСВ України: Всеукраїнська наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 березня 2018 р.). Х.: ХНУВС, 2018. С. 179-183.

АНОТАЦІЯ

Пономарьов С.П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України. – Дніпро, 2018.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми щодо визначення сутності й особливостей адміністративно-правового забезпечення сектору безпеки і оборони України, з'ясування кола публічно-правових відносин, які виникають у процесі цього регулювання; на цій основі вироблено відповідну концепцію, а також пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення зазначених засад.

У дослідженні викладено сучасне розуміння адміністративно-правових засад функціонування сектору безпеки і оборони України. Доведено, що відносини, пов'язані з державним регулюванням сектору безпеки і оборони, є предметом адміністративного права, оскільки виникають між суб'єктами публічної влади, регламентуються адміністративно-правими нормами і мають управлінський, правоохоронний та публічно-сервісний характер. З'ясовано, що адміністративно-правові основи функціонування сектору безпеки і оборони реалізуються як форма державної політики та реальних дій держави, спрямованих на забезпечення національної безпеки, визначення політичних, соціальних, правових та фінансово-економічних основ діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони.

Особливу увагу приділено розкриттю організації діяльності загальних та спеціальних суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони України.

Запропоновано конкретні пропозиції правового та організаційного характеру, спрямовані на перспективи реформування сектору безпеки і оборони України.

Ключові слова: сектор безпеки, національна безпека, адміністративно-правове регулювання сектору безпеки і оборони, суб'єкти сектору безпеки і оборони, принципи функціонування сектору безпеки і оборони, адміністративно-правові акти.

SUMMARY

Ponomaryov S.P. Administrative and Legal Provision of the Activities of the Security and Defense Sector of Ukraine. – The manuscript.

The thesis for a doctoral degree by the specialty 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; informational law. – the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. – Dnipro, 2018.

The author of the dissertation has accomplished theoretical generalization and a

new solution of the scientific problem in regard to determining the essence and peculiarities of administrative and legal provision of the security and defense sector of Ukraine, to clarifying the range of public and legal relations that arise in the process of this regulation, and on this basis developing the corresponding concept, as well as suggestions and recommendations for the improvement of these principles of activities.

The author of the research has provided a modern understanding of administrative and legal principles for functioning of the security and defense sector of Ukraine. The author has suggested to consider the security sector of Ukraine as an aggregate of state agencies and organizations that are called upon to ensure the security of an individual, society and the country. Theoretical and methodological bases of the security and defense sector as an object of administrative and legal regulation have been researched. It has been proved that relations connected to the state regulation of the security and defense sector are the subject matter of administrative law, since they arise between the subjects of public authority, are regulated by administrative and legal norms and have administrative, law enforcement, public and service nature. The author has found out that administrative and legal bases of functioning of the security and defense sector are realized as a form of state politics and real actions of the country aimed at ensuring national security, determining political, social, legal, financial and economical bases of the activities of the subjects of the security and defense sector.

The author has offered own classification of the principles of functioning of the security and defense sector, namely: 1) the principles, which are enshrined in the Law of Ukraine “On National Security of Ukraine”; 2) the principles, which are enshrined in the Law of Ukraine “On the Defense of Ukraine”; 3) the principles that characterize the activities of certain law enforcement agencies and are enshrined in the regulatory acts that regulate their activities.

The key issue of the research was the determination of administrative and legal status of the subject of the security and defense sector. Thus, administrative and legal status of the subject of the security and defense sector is the status of the subject in the hierarchy of public authorities regulated by administrative and legal norms, and which is determined through the purpose of their creation (ensuring security and defense), which is grounded by the tasks and functions of these agencies, and is characterized by a set of the rights, responsibilities and liability of the relevant subjects. Administrative and legal status of the subjects of security and defense is characterized by such basic elements as: competence and authority; purpose of creation; tasks, functions and principles of activity; liability; legal and social guarantees of the activities of these subjects.

The author has paid a particular attention to revealing the organization of the activities of general and special subjects of ensuring the security and defense sector of Ukraine. It has been noted that the security and defense sector requires a unified centralized leadership. Centralization consists in such a property of the system of security and defense, when it is controlled from a single center, when all its elements are used in advance by the rights and powers.

The author has offered specific propositions of legal and organizational nature aimed at the perspectives of reforming the security and defense sector of Ukraine.

Keywords: *security sector, national security, administrative and legal regulation of the security and defense sector, subjects of the security and defense sector, principles of functioning of the security and defense sector, administrative and legal acts.*